

KLASIKAPLUS.CZ

1. Jan Žemla: Předsudek, že dirigování je mužskou záležitostí, je na čase prolomit

18.09.2023 klasikaplus.cz - Jiří Vejvoda

[Odkaz na originál](#)

Klíčová slova: divadla (2); divadlo; moravskoslezské; moravskoslezského; moravskoslezském; Národní; Národního; Národním; operního; Ostrava

Jan Žemla: Předsudek, že dirigování je mužskou záležitostí, je na čase prolomit

"Již rok působíme v provizorním koncertním sále; většinu symfonického repertoáru s určitými limity zahrát lze, avšak velkých symfonií Gustava Mahlera nebo Dmitrije Šostakoviče se na nějakou dobu vzdát musíme."

"České hudbě vzdáme v roce 2024 hold několikrát; především koncertním provedením Smetanovy Libuše v **Národním divadle moravskoslezském**, ale také Novoroční koncert bude patřit Smetanovi, Martinů, Dvořákovi."

"V pařížské Invalidovně se v říjnu představíme s dirigentkou Alenou Hron, v listopadu budeme na Festivalu Eufonie ve Varšavě koncertovat pod vedením Tomáše Netopila a příští rok v červnu to bude Vídeň a legendární Musikverein."

Ředitel Janáčkovy filharmonie Ostrava Jan Žemla pro portál KlasikaPlus.cz zevrubně nastínil nastávající jubilejní sedmdesátou sezonu, která se nese ve znamení mimořádně silného uměleckého zastoupení, jakož i přetrvávajících provizorních podmínek činnosti orchestru. Výrazné slovo si vezmou ženy-dirigentky a těleso se rovněž věnuje oslavám českého roku hudby a smetanovskému výročí.

Sezóna 2023–2024 Janáčkovy filharmonie Ostrava je zarámována sedmdesátým výročím vzniku tohoto symfonického tělesa, jednoho z čelných v naší zemi. Když přemýšlíte o minulosti orchestru, o vašich předchůdcích, jejich výhrách i prohrách, k čemu vás to v dnešních podmínkách inspiruje?

Především cítím obrovskou zodpovědnost. Inspirativní osobností je pro mě zejména Ivo Stolařík, jehož evidentní neutuchající nadšení pro hudbu, energii, kterou investoval do všeho, co dělal, a to navzdory ne úplně příznivým politickým podmínkám, to vše je obdivuhodné. Já samozřejmě vzhledem k době, ve které žiji, patřím úplně jinam, řešíme jiné problémy a situace, které se, myslím, nedají srovnávat. Ovšem to nadšení, neustálá snaha věci posunovat dopředu, zlepšovat je a tím kultivovat prostředí, ve kterém žijeme, to máme rozhodně společné. Je skvělé, že se symfonický orchestr "dožil" sedmdesátin a postupně se vyprofiloval jako jeden z těch progresivnějších v České republice. A především je pro Ostravany srdeční záležitostí.

Dalším milníkem je skutečnost, že pro vašeho současného šéfdirigenta se jedná o poslední sezónu v čele Janáčkovy filharmonie.

Předpokládám, že jméno jeho následníka neprozradíte; co však můžete odhalit, je proces, kterým v tomto ohledu procházíte – jakým směrem se váš výběr ubíral, už je zúžen na několik osob či dokonce jednu, a pokud ano, je od nás nebo ze zahraničí?

Na výběru následovníka Vasilije Sinaiského stále pracujeme. V tuto chvíli mohu prozradit, že je výběr zúžen na několik osobností.

Kritérií výběru je samozřejmě mnoho, mám-li zmínit ty prioritní, pak jsou to tyto: Musí jít o osobnost, která má, co našemu orchestru předat, která má co říct, která nás posune dál. Dále musí fungovat jakási osobní chemie mezi orchestrem a šéfdirigentem, která jim umožní vzájemně nejen komunikovat, ale také si naslouchat. Umělecký proces nesmí být chápán jako projev něčí moci či vzájemné soupeření. Musí jít o spolupráci. A zatřetí v ideálním případě musí jít o osobnost, která je v naší branži již v nějaké podobě etablovaná, což může být orchestru užitečné v jeho prezentaci.

Záměrně to však uvádím až na posledním místě. V zásadě se neustále snažíme o to, abychom do koncertní sezóny vždy pozvali alespoň dva hostující dirigenty, kteří by výše zmíněná kritéria profilu naplňovali a mohli by, byť hypoteticky, stát v čele orchestru.

Faktem je, že většina z nich jsou umělci zahraniční. Na druhou stranu jsme se v souvislosti s tímto angažmá interně bavili i o dirigentech české provenience, které pochopitelně zveme také.

Mluvě o dirigování, filharmonii bude v této sezóně pohostinsky řídit i několik žen. O koho se jedná? Jak tuto myšlenku přijal orchestr? Mají dirigentky dostatečný respekt, nebo je třeba o tuto změnu v myšlení hráčů dosud usilovat?

S členy Janáčkovy filharmonie jsme tuto genderovou otázku vůbec nemuseli diskutovat. Myslím, že nerozlišujeme, zda osoba, která drží taktovku, je muž či žena. Jde především o uměleckou kvalitu. Může být dobrá či špatná dirigentka, stejně jako dobrý či špatný dirigent. To je celé.

Já osobně se domnívám, že je samozřejmě zcela na místě onen předsudek, že dirigování je výhradně mužským povoláním, prolomit, byť se tak stále ještě úplně nestalo. Myslím, že je to jen otázka času. Ještě relativně nedávno ženy dirigování v takové míře nestudovaly. Nebylo prostě z čeho vybírat. A angažovat ženu-umělkyni jen z důvodu genderové vyváženosti, a ne kvůli jejímu umění, to mi vlastně nepřipadá fér zejména vůči ní.

V této sezóně jsme shodou okolností angažovali dirigentky hned tři. Na prvním místě je to Alena Hron, se kterou spolupracujeme již dva roky. Dále to byla

Simone Menezes, umělkyně s brazilskými kořeny, která se ve svém programu zaměřila právě na jihoamerickou a francouzskou hudbu. A nakonec je to Lucie Leguay, která působí ve Francouzském národním orchestru.

Které z koncertů začínající sezóny byste vyzdvihl díky jejich dramaturgii, jejich obsahu, jejich tematickému zaměření?

Tato otázka není úplně snadná, protože celá naše výroční sezona je poměrně nekompromisní a v každém programu dokážu najít něco, co bych takřikajíc vytkl před závorku. Ať už se jedná o vynikající umělce, dirigentské debuty, světové i české premiéry. Proto zde vyjádřím opravdu jen své osobní preference. Myslím, že největší výzvou je koncert, který připomíná sté výročí narození György

Ligetiho. Večer jeho hudby v kombinaci s Bélou Bartókem a

Igorem Stravinským, to je pro mě dramaturgická lahůdka. Dále jsem nadšen z toho, že se nám podařilo iniciovat vznik nových skladeb, které budou v sezóně uvedeny, jejich autory budou čeští skladatelé mladší generace Eliška Cílková a Ian Mikyska. Podpora soudobé tvorby je samozřejmě něco, čemu bych se chtěl věnovat dlouhodobě.

Jako bývalý klavírista mám na provedení klavírních skladeb velmi specifické nároky a dlouho zvažuji, koho pro nastudování oslovit tak, aby mu daná věc skutečně tzv. "sedla". Moc se proto těším na provedení Druhého klavírního koncertu Johanna Brahmsa, pro jehož provedení jsem oslovil Borise Giltburga a tím se tento kus vůbec poprvé za dobu mého působení objeví v dramaturgii. Těším se také na houslový koncert Albana Berga, Šostakovičovu Devátou symfonii hned na zahajovacím koncertě, recitál Aleny Baevy, Vadyma Kholodenka. Velmi se těším na klavírní recitály, např. na český debut Alexandry Dovgan, nebo na Kanaďana Jana Lisieckého. Jaké sólistky či sólisty od nás a ze světa se vám podařilo získat a jak dlouho dopředu jste na jejich zajištění pracovali kvůli společným termínům, repertoáru, financím?

Do této sezóny jsme přizvali celou plejádu vynikající umělců, čekají nás dirigentské debuty Christopa Altstaedta nebo Alpeshe Chauhana. Vrací se k nám opět Andrey Boreyko nebo Ilan Volkov. S těmi komunikujeme více než pět let. Navazujeme na spolupráci s Johannesem Moserem, kterého již také známe z minulosti, vrátí se pianistka Olga Kern. Houslista Vadim Gluzman je v plánu rovněž minimálně pět let a termín jsme našli až nyní. Stejně tak pianista Jan Lisiecki byl osloven i v několika předchozích sezónách a termín jsme našli náhodou právě letos. Trumpetista Gábor Boldocki s námi již vystoupil, pianisté

Federico Colli nebo Lukáš Vondráček s námi koncertují pravidelně. Z dirigentů jsme pro jubilejní sezónu získali také Tomáše Netopila, ostravský debut čeká mladou dirigentku Lucii Leguay. Měli jsme pro tuto sezónu i notnou dávku štěstí, v tom, jak mimořádná sestava se nám vlastně sešla. Rozhodně doporučuji každému prolistovat náš katalog, který má i výrazný mimohudební přesah a sám o sobě je malým uměleckým dílem, a na náš koncert do Ostravy přijet.

Rozpočet je vůbec alfou a omegou jakékoli činnosti včetně kulturní; bez zajištění zdrojů se nekoná nic. Jaký je v případě Janáčkovy filharmonie poměr mezi institucemi samosprávy, státu a privátními mecenáši? Daří se ty posledně zmiňované získávat, mění se situace zvolna k lepšímu, nebo je klasická hudba pro nejbohatší z našich spoluobčanů stále popelkou?

Rozpočet Janáčkovy filharmonie se pohybuje ve výši cca 110 milionů korun. Zásadní je příspěvek zřizovatele, tedy statutárního města Ostravy – zhruba osmdesát procent celkového rozpočtu, další veřejné zdroje jsou od Moravskoslezského kraje a Ministerstva kultury, obojí v jednotkách procent celkového rozpočtu, přičemž nejvíce paradoxně kolísá příspěvek státu. Samozřejmě máme i vlastní příjmy z prodeje vstupného, koncertních a nahrávacích aktivit. Přímá privátní finanční podpora je pro nás spíše ojedinělá, jedná se o pouhé desítky procenta. Pevně doufám, že se privátní sféru podaří zmobilizovat tak, aby podpořili spíše stavbu koncertního sálu prostřednictvím nadačního fondu. To je pro nás aktuálně další velká výzva.

Celou sezónu bude vašim domácím prostředím opět provizorní působiště; do jaké míry tato skutečnost ovlivňuje zaměření koncertů, jejich orchestrální obsazení a zvolený repertoár?

Ano, již rok působíme v provizorním koncertním sále, který jsme si na míru přizpůsobili přeměnou bývalého kina. Musím říct, že celá tato akce, tedy nalezení vhodného prostoru, vyjednání podmínek pronájmu, akustický návrh a přestavba celého prostoru, to vše proběhlo mimořádně rychle během několika měsíců. A vlastně více méně úspěšně a dle plánů.

Ovšem ta omezení tu jsou a poměrně výrazná. Jedná se totiž o sál s menší kapacitou (asi pět set osob), který má logicky i menší pódium. Většinu běžného symfonického repertoáru s určitými limity zahrát lze, avšak velkých symfonií např. Gustava Mahlera nebo Dmitrije Šostakoviče se na nějakou dobu prostě vzdát musíme. Stejně tak skladeb, které vyžadují účast smíšeného pěveckého sboru nebo větší počet sólistů. Takové do našeho Vesmíru prostě nedostaneme. Osobně však tento limit zároveň považuji za výzvu, s kterou se prostě musíme vypořádat, protože jiná možnost není.

Úpravami prostoru jsme ale dosáhli velmi solidní a uspokojivé akustiky pro symfonickou hudbu. Vzhledem ke snížené posluchačské kapacitě budeme některé koncerty uvádět dvakrát, Novoroční koncert dokonce třikrát, abychom pokryli stále se zvyšující poptávku. Spoustu našich aktivit pak v tomto prostoru realizovat vůbec nejde, např. širokou škálu edukací, které se odehrávají na dalších místech v Ostravě. A pokud zkusíme na nějaké zahraniční vystoupení právě větší symfonickou skladbu, musíme celý orchestr přesunout do našich skladovacích prostor v areálu výstaviště na Černé louce, kde v dost obtížných a nedůstojných podmínkách nazkoušíme potřebný repertoár. Roztříštěnost našich aktivit po Ostravě je náročná i na logistiku a technické zajištění. Vše ale směřuje k jednomu cíli a to je motorem nás všech.

Jistě vás čeká rovněž nejedno turné do světa, kam a kdy to bude a s kým na dirigentském stupínku, případně u sólových nástrojů?

V živé paměti ještě máme úžasné japonské turné, na kterém jsme odehráli devět koncertů ve skvělých koncertních sálech, kterými je Japonsko proslulé. Máme za sebou vystoupení v Berlíně a také v Cavatina Hall v Bílsko-Bělé v Polsku, kde jsme rezidenčním orchestrem. Čeká nás Paříž, kam se po více než třiceti letech vracíme do legendární Invalidovny, a také Varšava a Vídeň. Na jaře 2024 pak vyjede filharmonie ve své komornější verzi a doprovodí na třítydenním turné po Německu trumpetistu Gábora Boldockého a houslistku

Mone Hattori. V Berlíně jsme vystoupili pod vedením Aleny Hron a se sólistkou

Veronikou Rovnou, v Cavatina Hall to bylo poprvé pod vedením rakouského dirigenta Andrese Ottensamera s hostem, kterým byl korejský pianista Won Kim. V pařížské Invalidovně se v říjnu představíme znovu s dirigentkou Alenou Hron. V listopadu budeme na Festivalu Eufonie ve Varšavě koncertovat pod vedením dirigenta Tomáše Netopila a příští rok v červnu to bude Vídeň a legendární Musikverein.

Více než polovina této vaší kulturní sezóny se odehraje v rámci Roku české hudby 2024. Jak tuto skutečnost zohledňujete?

Především koncertním provedením opery Libuše v rámci Smetanovského **operního** cyklu **Ostrava 2024** **Národního divadla moravskoslezského**. Právě **Národní divadlo moravskoslezské** ve spolupráci s Janáčkovou filharmonií Ostrava připomene

Smetanovo výročí jako jediný operní dům na světě kompletním uvedením všech osmi dokončených oper. České hudbě vzdáme ale hold ještě několikrát a odpovídá tomu dramaturgie celé sezóny. Mladý český pianista Matyáš Novák se v Ostravě představí v sólovém recitálu, do kterého české autory pochopitelně zařadil. Novoroční koncert bude patřit také

Bedřichu Smetanovi, Bohuslavu Martinů a Antonínu Dvořákovi, a to pod taktovkou Vasilije Sinaiského. Nabídneme komorní koncert Smetanova tria, které se zaměří rovněž na Smetanu a Dvořáka a v premiéře uvedeme již zmiňovanou Libuši, která poprvé zazněla

při otevření pražského Národního divadla, a sám skladatel tehdy vyslovil přání, aby dílo bylo prováděno pouze při výjimečných událostech. Věřím, že oslavu sedmdesátin Janáčkovy filharmonie Ostrava by za takovou příležitost považoval. A samozřejmě je to již zmíněná česká soudobá hudba, která s těmito repertoárovými autory logicky kontrastuje. Směrem k české hudbě zaměříme výrazně také naše edukační aktivity během celé sezóny.

Závěrem se nemohu zeptat jinak: Ve vybudování nového koncertního sálu v Ostravě nejenom stále věříte, ale průběžně jeho vzniku napomáháte?

Koncertní sál v Ostravě je tématem již více než půl století. Jsem přesvědčen, že jsme mu historicky aktuálně opravdu nejbližší. Bylo mou profesní povinností toto téma oživit a někdy v roce 2015 jsme ho znovu otevřeli. Jedním z důvodů však byla naprostá nutnost rekonstrukce našeho tehdejšího působiště Domu kultury města Ostravy, který byl na hranici své životnosti. A tehdy přibližně začal ten příběh, který nyní žijeme. Snad jsem malým dílem také přispěl, byť ta zásadní rozhodnutí ležela a leží na bedrech jiných lidí, tedy na politické reprezentaci města Ostravy. Aktuálně jsem poradním hlasem v umělecko-provozních záležitostech a s kolegy se již nějakou dobu zabýváme konkrétní budoucí náplní celého komplexu, protože se nejedná zdaleka jen o koncertní sál, ale velké kulturní a vlastně multifunkční centrum, které vznikne transformací stávající historické budovy a bude tak sloužit široké veřejnosti.

Foto: Ivan Korč, Petr Hrubeš, Martin Kusyn, Facebook Filharmonie

[« zpět na začátek](#)